

FEMINIZEM V MODERNI DRUŽBI

Avtorica:

Barbara Kaučič

Mentor:

Sergej Vučer, prof. soc.

Celje, 2014

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so s svojo spodbudo, prigovarjanjem in kritiko sodelovali in pripomogli k realiziranju tega raziskovalnega dela. Vsem sem iskreno hvaležna.

Zahvaliti se želim tudi mentorju, profesorju Sergeju Vučerju, za njegovo strokovno pomoč in usmerjanje pa tudi za potrpežljivost in pripravljenost mi vedno ponuditi jasne in natančne odgovore na moja vprašanja.

POVZETEK

S časom se stvari spreminjajo. Ne glede na to ali govorimo o posamezniku ali pa o vsakdanjih dogodkih in situacijah s katerimi se srečujemo, dejstvo je, da nič ne ostane za vedno enako. To lahko opazimo tudi v zgradbi in delovanju družbene strukture. Pred nekaj stoletji, v času tradicionalne družbe, so bili na vodilnih in z odgovornostjo postlanih položajih prisotni večinoma le moški. Le ti so sprejemali pomembne odločitve na individualni ter širši sferi in predstavljali vir finančnega dohodka svojim družinam. Takšna ureditev sega že davno nazaj, natančneje v prazgodovino, kjer moški predstavlja lovca in varuha svoje družine, nato pa se njegova vloga skupaj z zgodovinskim razvojem le še povečuje (moški si pridobi glavno vlogo v družbi, politične pravice in možnosti za kariero ter zaslužek). Ob tem se nam v mislih poraja vprašanje: "Kaj pa ženska in njena vloga v družbi?" Ženski obstoj v družbi je velikega pomena. V zadnjih nekaj letih so si ženske pridobile mnogo pravic, ugleda in spoštovanja, ter se s tem postavile v bok moškim. Zahvala za to gre predvsem feminističnemu gibanju, ki je ženskam omogočilo boljše in kvalitetnejše življenje. Spola postajata vedno bolj enakovredna in marsikoga povsem upravičeno obdaja prepričanje da razlik med moškim in žensko v prihodnosti praktično ne bo več.

KLJUČNE BESEDE: ženska, feminizem, spol, ženske na vodilnih položajih, seksizem

SUMMARY

As time goes by things change. Whether we are talking about an individual or daily events and situations we find ourselves in, the fact is that nothing stays the same way forever. We can see this in the structure of our society and in the way it functions and operates. A few centuries ago, in the time of traditional society, more often than not only men were to be found on the leading positions filled with big amount of responsibility. They made all of the important decisions as on individual as on professional sphere and represented the only source of income to their families. This type of social stratification has its roots back in the prehistoric times where men represented hunters and guardians of their families. Together with the historical development, man's role in the society becomes ever more important (he acquires a major role in the society, gets political rights and a chance to participate in the elections and also gets himself great opportunities for promising career and earnings). With all these facts many people ask themselves: "What about the woman and her role in society?" Female existence in society is of great importance. In recent years, women have gotten many political rights and earned themselves good reputation and lots of respect. All of this has happened particularly due to feminism, which has enabled women to have better life filled with more quality. Sexes are becoming increasingly equal and many people believe that the differences between men and women in the future will no longer exist.

KEY WORDS: woman, feminism, sex/gender, women on high working positions, sexism

Kazalo

1. UVOD.....	7
1.1. Opredelitev problematike in predmeta proučevanja.....	7
1.2. Raziskovalne hipoteze.....	8
1.3. Metodološki pristop (izbor in predstavitev raziskovalnih metod).....	8
2. OPREDELITEV TEORETIČNIH POJMOV	10
2.1. ZAKON O ENAKIH MOŽNOSTIH ŽENSK IN MOŠKIH (ZEMŽM)..	10
2.2. ENAKOST/RAZLIČNOST	10
2.3. POJEM ENAKOSTI.....	10
2.4. SPOL.....	11
2.5. ČLOVEKOVE PRAVICE ŽENSK (ang. Human rights of women)	12
2.6. ENAKE MOŽNOSTI ŽENSK IN MOŠKIH (ang. Equal opportunities for women and men).....	12
2.7. ENAKOST SPOLOV (ang. Gender equality).....	12
2.8. ENAKA OBRAVNAVA ŽENSK IN MOŠKIH (ang. Equal treatment of women and men).....	13
2.9. POLITIKA ENAKOSTI SPOLOV (ang. Gender equality policy)	13
2.10. SEGREGACIJA DELOVNIH MEST / SEGREGACIJA ZAPOSLOVANJA (ang. Job segregation / Employment segregation).....	13
3. FEMINIZEM.....	14
3.1. FEMINSTIČNA TEORIJA.....	16
3.2. EMANCIPACIJA ŽENSK	16
3.3. POLITIČNA ZGODOVINA FEMINIZMOV	17
3.4. FEMINIZEM PRVEGA VALA	18
3.5. FEMINIZEM DRUGEGA VALA.....	18
3.6. KLASIFIKACIJA PO ROSEMARY TONG.....	19
3.6.1. LIBERALNI FEMINIZEM	20
3.6.2. MARKSISTIČNI FEMINIZEM.....	20
3.6.3. RADIKALNI FEMINIZEM	20
3.6.4. SOCIALISTIČNI FEMINIZEM.....	21

3.6.5. PSIHOANALITIČNI IN EKSISTENCIALNI FEMINIZEM.....	21
3.6.6. POSTFEMINIZEM.....	21
3.7. NEOFEMINIZEM	22
3.8. MODERNI FEMINIZEM.....	22
4. SEKSIZEM	23
5. ŽENSKA	27
5.1. PODOBA ŽENSKÉ IN ŽENSKOSTI V DRUŽBI.....	27
5.2. ŽENSKOST	27
5.3. ŽIVLJENSKA POT ŽENSKÉ.....	29
5.4. MATERINSTVO.....	29
6. ŽENSKÉ NA VODILNIH POLOŽAJIH.....	31
6.1. DISKRIMINACIJA	31
6.2. IZOBRAŽEVANJE IN ZAPOSLOVANJE ŽENSK	31
6.3. RAZLIČNO PLAČILO ZA ENAKO OPRAVLJENO DELO.....	32
6.4. NAJPOGOSTEJŠI RAZLOGI ZA MANJŠE ŠTEVILO ZASTOPANOSTI ŽENSK NA VISOKIH POLOŽAJI	34
6.5. STEREOTIPI O ŽENSKAH NA VISOKIH POLOŽAJIH.....	35
6.6. PREDNOST ŽENSK NA VODILNIH POLOŽAJIH	36
6.7. ŽENSKÉ NA VODILNIH POLOŽAJIH NA SVETU.....	36
7. ZAKLJUČEK.....	39
8. VIRI IN LITERATURA	41
8.1. LITERARNI VIRI	41
8.2. SPLETNI VIRI.....	41

1. UVOD

1.1. Opredelitev problematike in predmeta proučevanja

S časom se stvari spreminjajo. Lahko govorimo o posamezniku ali pa o vsakdanjih dogodkih in situacijah s katerimi se srečujemo, dejstvo je, da nič ne ostane za vedno enako. To lahko opazimo tudi v zgradbi in delovanju družbene strukture. Pred nekaj stoletji, v času tradicionalne družbe, so bili na vodilnih in z odgovornostjo postlanih položajih prisotni večinoma le moški. Le ti so sprejemali pomembne odločitve na individualni ter širši sferi in predstavljali vir finančnega dohodka svojim družinam. Takšna ureditev sega že davno nazaj, natančneje v prazgodovino, kjer je moški predstavljal lovca in varuha svoje družine oz. plemena, nato pa se njegova vloga skupaj z zgodovinskim razvojem le še povečuje (moški si pridobi glavno vlogo v družbi, politične pravice in možnosti za kariero ter zaslužek). Če torej na kratko povzamemo vsa navedena dejstva, lahko kaj kmalu ugotovimo, da je skozi celoten zgodovinski razvoj na svetovni ravni, v ospredju moški spol, kateremu je v roke podana vsa oblast, moč (tako fizična kot družbena) in možnost za načrtovanje in oblikovanje prihodnosti. Ob tej tezi se lahko človek popolnoma opravičeno vpraša: "Kaj pa ženska in njen položaj v družbi?" Marsikdo bi na to vprašanje odgovoril z znanim odgovorom češ da ženska spada v kuhinjo, njena skrb pa sta red v hiši ter otroci. Marsikdo bi ob tem dodal, da bi bila ženska eksistenca v primeru da ne bi igrala odločilne vloge v ohranjanju človeštva, praktično nepomembna. Seveda temu ni tako. Ženski obstoj v družbi je velikega pomena. V zadnjih nekaj letih so si ženske pridobile mnogo pravic, ugleda in spoštovanja, ter se s tem postavile v bok moškim. Spola postajata vedno bolj enakovredna in marsikoga povsem upravičeno obdaja prepričanje da razlik med moškim in žensko v prihodnosti praktično ne bo več.

Odločitev za izbiro tematike temelji na osebnih zanimanjih za zgoraj omenjeni družbeni pojav, raznolikosti izbrane teme ter mnogih možnostih za diskusijo o feminizmu ter pojavih povezanih z njim. V raziskovalni nalogi bom najprej poskušala čim bolje opredeliti in predstaviti feminizem sam po sebi, njegov razvoj in značilnosti ob tem pa izpostavila nekaj pomembnih členov, ki so pripomogli k razvoju slednjega. Poskušala bom prikazati spreminjanje ženske vloge v prehodu iz tradicionalne v moderno družbo ter njeno delovanje na osebni ter profesionalni sferi. Osredotočila se bom tudi na prikaz razlik med

moško in žensko populacijo ter raznolikost njunih pogledov na svet, spregovorila pa bom tudi o eni izmed največjih ženskih dilem: kariera ali družina.

1.2. Raziskovalne hipoteze

Za raziskavo navedene tematike sem si postavila nekaj hipotez, ki me bodo vodile skozi nalogo in mi omogočile lažji ter bolj predvidljiv in usmerjen način dela:

- a) Moški in ženske postajajo vedno bolj enakovredni o čemer med drugim pričča dejstvo, da število žensk na vodilnih položajih in v politiki močno narašča.
- b) Feministične teorije in študije so pomembno prispevale k spremembi družbenega položaja žensk, njihov vpliv pa se izraža tudi na področju ženske podobe v javnosti in na področju ženske seksualnosti.
- c) Vedno večje število žensk si v današnjem času družino ustvari kasneje (ponavadi po 30. letu), prednost dajejo izobrazbi in izgradnji kariere.
- č) Ženske so za enako opravljeno delo plačane manj kot moški..

1.3. Metodološki pristop (izbor in predstavitev raziskovalnih metod)

Raziskovalno delo sem napisala v programu Microsoft Word 2010, s pisavo Times New Roman velikosti 14.

Celotno raziskovalno delo je teoretična študija, pri kateri sem uporabila različne metode preučevanja: deskriptivno metodo, komparativno metodo, zgodovinsko metodo, metode analize in sinteze, metode abstrakcije in konkretizacije ter metode generalizacije in specializacije. Pri preučevanju sem analizirala vsebine tekstov, ki na temo feminizma že obstajajo. Pri tem sem si pomagala s sekundarnimi viri, oprla sem se zlasti na knjige ter na spletne vire, ki bodo natančno omenjeni v poglavju literatura. Seveda je potrebno poudariti da ima izbrana metodologija tako prednosti kot tudi slabosti:

1. Sekundarni viri – Svoje raziskovanje sem začela s prebiranjem različnih knjig povezanih s feminizmom. Pozitivna plat pri tem je dejstvo, da so bila številna preučevanja in raziskave izvedena s strani strokovnjakov (psihologi,

sociologi, pisatelji,...), zaradi česar imajo ugotovitve in podatki precej trdne podlage, ki so težko ovrgljive, saj gre za v družbi sprejete teorije. Poleg tega so strokovnjaki v obravnavo vzeli številno gradivo, ki meni ni bilo dostopno, saj je v Sloveniji za razliko od nekaterih drugih držav težko dosegljivo. Najbolj koristno delo, ki sem ga obravnavala je knjiga z naslovom Zagovor pravic ženske (ang. A Vindication of the Rights of Woman: with Strictures on Political and Moral Subjects) iz leta 1972, katere avtorica je Mary Wollstonecraft. Gre za eno izmed prvih del, ki obravnava tako imenovano »žensko vprašanje«, glavne teme, ki jih lahko zasledimo v njem pa so izobrazba deklet, spremenjena družbena vloga ženske, potreba po socialni enakosti med spoloma ter pravica žensk do dela.

2. Analiza sekundarnih virov – Pri pisanju raziskovalne naloge sem poskušala čim bolje in čim bolj natančno analizirati izbrane raziskovalne vire. Pri tem je prisotne kar nekaj subjektivnosti, saj so preučevani viri izbrani po lastni želji, prav tako pa tudi prihajajo iz različnih obdobjih (nekateri so starejši, nekateri novejši) zato primerjava ni povsem enakovredna. Kljub vsemu so v vseh obravnavanih virih (tako v knjigah kot tudi v spletnih dokumentih) bolj ali manj ohranjeni tradicionalni vrednotni konsenzi, tako da analiza še vedno ustvarja dober pogled v feminizem in njegovo gibanje.

2. OPREDELITEV TEORETIČNIH POJMOV

2.1. ZAKON O ENAKIH MOŽNOSTIH ŽENSK IN MOŠKIH (ZEMŽM)

Zakon o enakih možnostih žensk in moških določa skupne temelje za izboljšanje položaja žensk ter ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na političnem, ekonomskem, socialne, vzgojno-izobraževalnem in drugih področjih družbenega življenja. Določa tudi ustvarjanje enakih možnosti celotne družbe in pomeni odstranjevanje ovir za vzpostavljanje enakosti spolov, zlasti s preprečevanjem in odpravljanjem neenakega obravnavanja spolov kot oblike diskriminacije. Ustvarja pogoje za vzpostavljanje enake zastopanosti obeh spolov na vseh področjih družbenega življenja. (Tatjana Strojan, 2005, str. 115).

Zakon opredeljuje tudi splošne in posebne ukrepe. Posebni ukrepi so definirani v 7. členu in so začasni ukrepi. Namenjeni so ustvarjanju enakih možnosti in spodbujanju enakosti spolov na tistih področjih, kjer je neuravnoteženost zastopanja spolov ali pa sta v neenakem položaju.

2.2. ENAKOST/RAZLIČNOST

Vsaka polemika o enakosti in različnosti med spolom izhaja iz predpostavke, da so ženske v nekem odnosu do moških in ne obratno, ženska v razmerju do moškega predstavlja nekaj manj – ženska je torej nek nepopolni moški. Moški je osnovno merilo, norma, kriterij človeškosti, ženska pa je iz tega izpeljana (Bahovec, 1999, str. 8).

Ta predpostavka je globoko zasidrana v naše vsakdanje življenje in jo prav tako kot ostale diskriminatorne prakse uporabljamo na vsakem koraku. Sprašujemo se ali je ženska enaka ali različna od moškega in ne ali je moški enak ali različen od ženske. Čeprav krščanska Stara zaveza pravi, da je Bog ustvaril žensko iz Adamovega rebra, to še ne pomeni, da je bil Božji namen ustvariti moškemu služabnico, temveč je govora o družabnici (Magezi, 1996, str. 35).

2.3. POJEM ENAKOSTI

Ena izmed najpomembnejših dilem, izoblikovanih znotraj feminističnega gibanja, ko se je ta pričel oblikovati kot politična teorija, je dilema o neenakosti. Pojem enakost ima več nasprotnih pomenov, a se ti med seboj močno razlikujejo.

Pojem enakost ima v politični misli gledano skozi čas različne pomene – lahko predstavlja moralno prepričanje, smernico racionalizmu, najpomembnejši princip, sredstvo za dosego cilja ali pa navsezadnje že dosežen cilj. Zaradi tako

širokega spektra različnih pomenov, je navzkrižje med interesi in dolžnostmi zagovornikov različnih pomenov enakosti neizogibno. Posledica tega je razpon filozofskih referenc, ki se jih poslužuje jezik enakosti, razločevalne linije med njimi pa se rahlo zarisujejo (Forbes, 1991, str. 17). Vsebina in namen idej o enakosti so predmet neprestanih revizij, širitev in novih razmejitev.

Izmed vseh konceptov, uporabljenih s strani feminizma, je ravno enakost najbolj kompleksen in najtežje razločljiv. Čeprav ima pojem enakost osvobajajočo in emancipatorno moč, je še vedno omejujoč. V klasičnem liberalizmu teorije družbene pogodbe je v ospredju zahteva po enakih pravicah ter oblikovanje individualnega, racionalnega ter samoizpopolnjujočega posameznika, kar pa se ne sklada z že obstoječimi družbenimi razlikami med moškim in žensko (Bussemaker, 1991, str. 51). Kakorkoli enakost je bila eden izmed najpomembnejših konceptov drugega vala feminizma in feministične politične strategije.

2.4. SPOL

Spol določa obnašanje. Strokovnjaki so prepričani, da so razlike med moškim in žensko neizogibne, tako znotraj kot tudi zunaj znanstvene sfere. Človekov spol je odgovoren za določena ravnanja ter obnašanja v njegovem življenju (Vianello, 1990, str. xxix). Interpretacije razlik med spoloma so lahko 'pozitivne' ali pa 'negativne', pri tem pa je precej odvisno iz katerega vidika spol preučujemo. Izvedenih je bilo že mnogo raziskav na temo spola, ki so poudarjale posamezne značilnosti obeh spolov, njihova vedenja in čustva ter obnašanje. Ženskam se za razliko od moških, pripisuje predvsem skrbnost, nagnjenost k osebnim odnosom, nižji interes za uspeh in večja orientiranost k skrbi za dom. Mnog strokovnjaki celo trdijo, da imajo ženske različne vrednote oz. celo različno kulturo; takšna domnevanja niso nova, saj že skozi mnoga zgodovinska obdobja prikazujejo del konvencionalne miselnosti in se vedno znova pojavljajo v različnih teoretičnih okvirih – od ekonomskih, evolucijskih, sociobioloških, psihoanalitičnih, itd. Vse teorije predvidevajo temeljno in univerzalno razliko med spoloma (Vianello, 1990, str. xxix). Taka predvidevanja vztrajajo skozi čas in so izzvana z vedno novimi tehnikami. Nekatere študije celo kažejo, da kognitivne razlike med moškimi in ženskami izginjajo (Vianello, 1990, str. xxix).

V slovenskem jeziku uporabljamo samo eno besedo spol za označitev tistega, kar v angleščini ločijo na sex and gender, kar prevajamo kot biološki in družbeni spol. Prvi označuje fizične in telesne razlike med spoloma, medtem ko družbeni spol zajema tudi ideološke in materialne razlike in podobnosti med moškimi in ženskami. Pojmi kot so moškost, ženskost, feminilnost,... praviloma označujejo družbeni spol in v vsaki kulturi in družbi je mogoče zaslediti čustvene in

psihološke lastnosti, ki se jih pripisuje osebam moškega ali ženskega spola. Čeprav ni nujno, da biološki in družbeni spol sovpadata, se od posameznikov vključenih in vrojenih v določeno družbo s točno določenim biološkim spolom, zahteva, da s socializacijo prevzamejo vse lastnosti določenega spola; njihove lastnosti in obnašanje naj bo prilagojeno njihovemu biološkemu spolu (Steans, 1998, str. 11). Tu se začno prva razlikovanja v pristopu k razlaganju razlik in enakosti med spoloma, glede na pozicijo iz katere izhajaš; ali razlike med spoloma izhajajo iz razlik med biološkima spoloma in se jih zato jemlje kot 'naravne' ali so razlike med spoloma posledica družbenih vplivov, torej vzgoje, izobrazbe, itd.

2.5. ČLOVEKOVE PRAVICE ŽENSK (ang. Human rights of women)

Pravice žensk, deklet in deklic kot neodtujljiv, sestavni in nedeljiv del univerzalnih človekovih pravic, ki vključujejo načelo reproduktivnih pravic (Kozmik, 1998, str. 12). Ženske pravice do človekove pravice kar je sintagma devetdesetih let 20. stoletja, posebej izražena na in po svetovni konferenci o pravicah žensk v Pekingu leta 1995, ki je potekala pod okriljem ZN (Združeni Narodi) (Jalušič, Zagorac, 2004, str. 33).

2.6. ENAKE MOŽNOSTI ŽENSK IN MOŠKIH (ang. Equal opportunities for women and men)

Enake možnosti pomenijo, da se ženske in moški po svoji volji udeležujejo in sodelujejo na ekonomskem, političnem in družbenem področju. Ustvarjanje in zagotavljanje enakih možnosti poteka z različnimi ukrepi za odstranjevanje ovir, ki ženskam in moškim preprečujejo enakovredno sodelovanje v javnem in zasebnem življenju.

2.7. ENAKOST SPOLOV (ang. Gender equality)

Enakost spolov pomeni enako prepoznavnost, moč in udeležbo obeh spolov na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Enakost spolov je nasprotje neenakosti in ne različnosti spolov, in skuša vzpodbuditi polno sodelovanje žensk in moških v družbi. Pomeni sprejemanje in enako vrednotenje razlik med moškimi in ženskami ter njihovih različnih vlog, ki jih opravljajo v družbi (Kozmik, 1998, str. 16). Enakost spolov je bila dolgo pojmovana – in se pogosto pojmuje še danes – kot zagotovitev deklicam in dečkom, ženskam in moškim *de iure* enakih pravic, enakih možnosti, enakih pogojev in ne enakega obravnavanja na vseh področjih življenja in v vseh sferah družbe. Danes je na splošno priznано, da enakost *de iure* ne vodi samodejno v enakost *de facto*. Pomembno se je zavedati, da se življenjske razmere moških in žensk bistveno razlikujejo – v določeni meri tudi zaradi tega, ker ženske rojevajo. Pri tem pa ni toliko

pomemben obstoj teh razlik kot to, da razlike ne smejo imeti negativnega vpliva na življenjske razmere žensk in moških, da ne smejo biti povod za diskriminacijo in da morajo prispevati k enaki delitvi moči v gospodarstvu, družbi in političnem odločanju. Enakost spolov ni sinonim za istost; ne pomeni postavljanja moških, njihovega življenjskega sloga za normo (Kozmik, 1998, str. 12). Za enakost spolov se je treba nenehno boriti, jo varovati in spodbujati – enako kor tudi za človekove pravice, katerih integralni del enakost spolov tudi je. Doseganje enakosti spolov je dolgotrajen proces, ki ga je potrebno nenehno preverjati, o njem premišljevati in ga na novo opredeljevati (Kozmik, 1998, str. 13).

2.8. ENAKA OBRAVNAVA ŽENSK IN MOŠKIH (ang. Equal treatment of women and men)

Enako obravnavanje je strategija, ki uvaja pravne podlage za doseganje enakosti spolov. Enako obravnavanje obeh spolov pomeni, da je z nacionalnimi pravnimi akti in normami ter mednarodnimi direktivami in konvencijami zagotovljena odsotnost neposredne in posredne diskriminacije.

2.9. POLITIKA ENAKOSTI SPOLOV (ang. Gender equality policy)

Politika enakosti spolov je strategija, ki se neposredno loteva neravnovesja med spoloma: upošteva specifične potrebe žensk in moških ter razvija politiko vprašanj, ki jih druga politična področja ne pokrivajo (Kozmik, 1998, str. 26).

2.10. SEGREGACIJA DELOVNIH MEST / SEGREGACIJA ZAPOSLOVANJA (ang. Job segregation / Employment segregation)

Koncentracija žensk in moških v različnih vrstah in na različnih ravneh dejavnosti in zaposlovanja, pri čemer so ženske omejene na ožji sklop poklicev (horizontalna segregacija) kot moški in na nižje položaje (vertikalna segregacija) (Kozmik, 1998, str. 30).

3. FEMINIZEM

Preprost odgovor na vprašanje Kaj je feminizem? Preprosto ni mogoč. Ob spraševanju o feminizmu odgovora ni mogoče najti brez spraševanja o ženskem gibanju oz. gibanjih. Hkrati se v refleksijo nujno vplete tudi vprašanje definicij(e) ženskosti in ženskega kot subjekta oz. objekta. Natančna definicija feminizma samega po sebi je skorajda nemogoča. Gre namreč za pojem, ki označuje izredno širok spekter pomenov. Poznan je tako v vsakdanjem življenju kot tudi v strokovnih krogih. Termin se uporablja a označevanje najbolj banalnih stvari, kot npr. ženska sama skrbi za servis svojega avtomobila, je pa tudi strokovni pojem, ki označuje enega izmed najpomembnejših tokov v politični teoriji. Gre za izredno kompleksen pojem, ki si ga vsak posameznik lahko razloži na drugačen način.

Feminizem je mogoče razlikovati glede na vsebino ali pa glede na zgodovinsko obdobje. Delitve po obeh načelih se med sabo močno razlikujejo od avtorja do avtorja, od teorije, kiji avtor pripada, zgodovinskih značilnostih obdobja, v katerem ustvarja in drugih teoretičnih ali praktičnih vplivov.

Naj navedem nekaj definicij feminizma.

Feminizem je raznolika zbirka socialnih teorij, političnih gibanj in moralnih filozofij, pretežno motiviranih z izkušnjami žensk, posebej v socialnem, političnem in ekonomskem kontekstu. Feminizem se kot socialno gibanje v prvi vrsti osredotoča na zmanjšanje in izničenje neenakosti med spoloma in promoviranje pravic, interesov in pravic v družbi (Jalušič, 1992).

»Feminizem je pojmovanje o uveljavljanju ženske enakopravnosti z moškimi; različne družbeno-kulturne in moralnopolitične koncepcije, ki imajo za cilj osamosvajanje in osvobajanje žensk.« (Sruk, Leksikon politike, 1995: 101)

Feminizem v 20. stoletju predstavlja najbolj radikalno gibanje, ki se loti problematiziranja odnosov neenakosti med spoloma. Feminizem v širšem pomenu nastopi kot krovna organizacija med seboj zelo različnih družbenih praks, prepričanj, političnih gibanj, ideologij in idej. Ravno zaradi te raznolikosti v pristopih, tolmačenjih in razlagah lahko govorimo o feminizmu v množini – torej o feminizmih.

Feminizmi se med seboj razlikujejo po vsebinskih kriterijih, po smeri delovanja, po vrsti nagibanja k različnim določenim ciljem in zavzemanjem za drugačno obravnavo zahtev. Proti koncu prejšnjega stoletja nastanejo tudi drugi, novejši feminizmi, ki jih oblikujejo bolj specifične potrebe in povezovanje z drugimi družbenimi gibanji in političnimi zahtevami, npr. kulturni feminizem, črni

feminizem, ekološki feminizem, lezbični feminizem, judovski feminizem, feminizem tretjega sveta, feminizem delavskega razreda, idr.

V akademskih okvirjih se nekateri pripadniki feminizma ukvarjajo z dokumentiranjem neenakosti med spoloma in spremembami v družbenem položaju ter zastopanosti žensk v javnem sektorju, spet drugi izhajajo iz izhodišča, da je spol družbeni konstrukt, ter na podlagi tega konstrukta raziskujejo alternativne modele preučevanja družbenih odnosov.

Ženske oz. feministične študije segajo v začetek 17. stoletja ali pa celo globlje v preteklost. Zgodnji spisi s tako tematiko zagovarjanja pravic žensk so bili poimenovani z zgodnjim feminizmom oz. prvimi ženskimi študijami.

Feministične aktivistke so večinoma izhajale iz ideje, da je razlog za diskriminacijo žensk v zahodnih družbah in nezadovoljenost njihovih potreb ter zahtev, njihova spolna pripadnost. Tako so zahtevale radikalno spremembo tako v družbeni, ekonomski kot tudi v politični ureditvi.

Z zgodovinske perspektive lahko feminizem razdelimo v več ključnih obdobjih, v katerih je bila feministična aktivnost prisotna v teoriji in aktivizmu ali pa te prisotnosti ni bilo možno zaslediti.

Feminizem prvega vala označuje obrat od privatnega k javnemu patriarhatu, in sicer preko boja za volilno pravico, dostopa do izobraževanja in poklicev, pravico glede posestništva, pravic povezanih z zakonsko zvezo in razvezo,...

Feminizem drugega vala je bil usmerjen predvsem objektifikaciji žensk kot spolnih objektov moškega potrošništva, proti pornografiji, posilstvu in drugim oblikam nasilja nad ženskami v družini ali izven nje.

Feminizem drugega vala se je oblikoval v 60. letih prejšnjega stoletja. Gre za družbeno gibanje, ki se je kasneje spreminjalo in frakcioniralo. V prvi vrsti se je osredotočalo na zmanjšanje in izničenje neenakosti med spoloma ter promoviranje ženskih pravic in interesov v družbi. Gibanje je med drugim razpravljalo tudi o seksualnosti žensk iz česar se je nato razvila tudi razprava o pornografiji in njenem vplivu na ženske. Slednja je namreč v 60. letih postala »simbol patriarhalne opresije, njeno seksualno konkretiziranje žensk pa čista manifestacija grabežljivega moškega voajerizma« (McNair, 2002: 23). Tako se je začel razcvet nove svoboščine, ki jo označimo s terminom »seksualna revolucija« oz. »seksualno osvobajanje«.

Obdobje razprav in nasprotovanj med feministkami, ki so se zavzemale za pornografijo in tistimi, ki so bile proti, lahko označimo 80. leta, ki veljajo za t.i.

obdobje porno vojne ali feministične seksualne vojne. Feministične debate na temo pornografije so potekale okoli treh različnih diskurzov:

- a) proti-porno feminizem (pornografija je odraz moške kulture, skozi katero so ženske podrejene in izrabljene),
- b) liberalni feminizem (zagovarja svobodo govora na temelju principa žensko telo, ženska pravica),
- c) pro-seks feminizem (trdi, da pornografija prinaša različne ugodnosti za žensko) (McElroy, 2008)

3.1. FEMINISTIČNA TEORIJA

Feministična teorija je sprva predstavljala teoretizacijo feminizma kot družbenega gibanja, kasneje pa je svojo pozornost čedalje bolj usmerjala k pomenom in konceptom. Oklicala se je za opozicijsko vrednost, ki se upira prevladujočim idejam, predvsem pa je začela vcepjati dvom v t.i. uradno vrednost, tudi tisto, ki jo proizvajajo ženske same.

3.2. EMANCIPACIJA ŽENSK

Za lažjo ovrednotenje dosežene stopnje razvoja emancipacije žensk v moderni družbi, se je potrebno ozreti nazaj v zgodovino in sicer v obdobje med obema vojnama. V vladajoči ideologiji (kapitalizmu) so bile ženske očitno diskriminirane in priznane kot manjvredna bitja. Niso imele političnih pravic, niso mogle sodelovati na volitvah ali biti voljene, bile so torej politično brezpravne. Načrt volilnega zakona, je predvideval omenjeno volilno pravico, le za ženske, ki so se ponašale s fakultetno izobrazbo ali pa so bile obrtnice in samostojne. Delavke in kmečke ženske bi tako še vedno ostale brez pravic.

»Ob popolni politični neenakopravnosti so bile ženske tudi ekonomsko v podrejenem položaju. Za enako delo kot moški so prejemale okoli 30% nižje mezde, kar je ustrezalo zlasti kapitalistom, ki so imeli tako v ženskah, delavkah, rezervno armado delovne sile.« (Jogan, 1986, str. 18)

Ženske se torej kot samostojne osebnosti niso mogle pojavljati, brez moža ali očeta, skratka brez skrbnika niso pomenile nič.

»Enakopravnost žensk je bila potrjena tudi v ustavnih določilih in v mnogih drugih zakonskih aktih. Ženske so enakopravne z moškimi na vseh področjih državnega, gospodarskega in družbenega življenja. Za enako delo imajo ženske pravico do enakega plačila kakor moški in uživajo posebno varstvo v delovnem odnosu« (ustava Federativne ljudske republike Jugoslavije, 1946)

3.3. POLITIČNA ZGODOVINA FEMINIZMOV

Pri branju del posameznih avtoric lahko brez večjih težav pridemo do občutka, da so njihova dela napisana izjemno in pred časom, v katerem so dejansko nastala. Feministična tradicija je zelo dolga in močno povezana. Vsa feministična dela so pisana kot izziv času in kot odgovor na dogodke iz preteklega časa v katerem so nastajala.

Dušan Rutar (1994: 287-9) pravi, da so nastanek ženskih gibanj v 18. in 19. stoletju spodbudili trije pomembni dejavniki, ki so botrovali tudi nadaljnemu razvoju ženske misli. Prvi je paradigma razsvetljenstva, ki prinaša novo obliko družinskega življenja in tudi odnosov med ljudmi zaradi transformiranih vlog članov družine. Družina postane osnovna celica družbe in sedaj predstavlja par in maloštevilne otroke, ki se jim zaradi tega posveča več pozornosti. Žena/mati čuteče, ljubeče in »naravno« rojeva in vzgaja otroke, skrbi za moža, ki je utrujen od konkurenčnih bojev v neizprosni, zunanji, javni življenju, kar je ženi prihranjeno. Drugi dejavnik v razvoju feministične misli je revolucija, ameriška in predvsem francoska, katere posledica je bila Deklaracija o človekovih pravicah in pravicah državljana. Ženskam sta revoluciji prinesli tudi spoznavanje, da je med pomembnimi elementi njihove emancipacije edukacija, ki jim je odpirala pogled na zunanji svet. Rutar (1994: 288) poudarja, da so izobraževani programi za ženske postali še posebej pomembni z nastopom tretjega dejavnika za organiziranje žensk, z industrializacijo, s katero se je veliko dela, ki so ga ženske prej opravljale doma, preselilo v tovarne. Paradokslano so se ženske trudile uveljaviti na področjih, na katerih so že tradicionalno uveljavljene, le da se sedaj udelejujejo javno, pa čeprav neformalno in neorganizirano. Tako se izpolnjuje funkcija, ki jim jo je naložila industrializacija, saj se je ojačala težnja, naj ženske ostanejo doma in naj tako humanizirajo nenaravni in odtujeni urbani svet, kar lahko štejemo kot dodatni, četrti razlog za razvoj organiziranega feminističnega delovanja (Rutar 1994: 288).

Feminizem lahko razdelimo v več valov. V grobem ga ločujemo na dva različna vala. Prvi sega od samih začetkov misli o splošni neenakopravnosti žensk v skupnem življenju od konca 19. stoletja pa vse tja do prvih desetletij 20. stoletja, feminizem drugega vala pa poteka nekje od sredine 60-ih let 20. stoletja dalje.

Predhodnico prvega vala feminističnega gibanja zaznamujejo začetna razmišljanja Christine de Pizan in njenega dela z naslovom Knjiga omestu dam, Olympe de Gouges s svojim delom Deklaracija pravic ženske in državljanke v letu 1791, zaradi katere je bila poleti 1793 tudi usmrčena. Čez eno leto sledi delo Zagovor pravic ženske, v katerem avtorica Mary Wollstonecraft predstavi svoj pogled na pridobitve, ki jih s seboj prinese francoska revolucija – tudi za ženski

spol. Pisala je, da so za nenaravni in šibki značaj žensk odgovorni moški, neizobraženost pa je poglavitni vir za podrejeni položaj v družbi (Wollstonecraft 1993: 28-29). V Ameriki se je prizadevanju za ženske pravice pridružilo tudi abolicionistično gibanje. Med bolj znanimi je govor Sojourner Truth na akronski konferenci leta 1851 z vodilnim refrenom »Al' nisem ženska«, s katerim je pojasnjevala neupravičeno pripisovanje nežnosti in krhkosti ženskemu spolu, torej fizične nesposobnosti. Potrebno je omeniti tudi prvega priznanega moškega feminista Johna Stuarta Milla (mož znane pisateljice Harriet Taylor Mill), ki je leta 1867 angleškemu parlamentu predlagal volilno pravico za ženske, vendar je bil njegov predlog brez obravnave zavrnjen.

3.4. FEMINIZEM PRVEGA VALA

V 19. stoletju so si boji za pridobivanje volilne pravice in izboljšanje delovnih pogojev pri Angležinjah, Irkah in Judinjah v Ameriki vseskozi sledili, prve pa so si pravico do participacije v volitvah priborile ženske na Novi Zelandiji (leta 1894) ter belke v Avstraliji, kar kaže na to, da se kljub nenehnim uporom v tradicionalnih družbah zahodne Evrope še ni dalo odločneje vplivati na zakoreninjene prakse, ki so ženskemu spolu odrekale volilno pravico. Omeniti velja tudi delo *Ženske v socializmu* iz leta 1918, ki še danes velja za enega izmed nosilcev socialističnega feminizma, ki je za seboj pustil globoke sledi z uvajanjem nekaterih pravic žensk, ki pa so sicer izhajale iz razrednih nasprotij. Neenakosti med spoloma bodo odpravljene, ko bo nastopil socializem/komunizem, tako da bojevanje proti izkoriščanju žensk, za katerega je odgovoren kapitalistični način proizvodnje, ni potreben. V 20. stoletju pisateljica Virginia Woolf poleg mnogih drugih del napiše esej z naslovom *Lastna soba* (ang. *A Room of One's Own*), v katerem opisuje nujne pogoje za uveljavitev žensk kot pisateljic leposlovja. Izpostaviti je potrebno tudi eno izmed najbolj priznanih feminističnih del avtorice Simone De Beauvoir z naslovom *Drugi spol*. Gre za polemično delo, ki predstavlja za tisti čas povsem nov koncept subjektivitete – ženska namreč nima svoje lastne subjektivitete, je ne-moški, ne-pravi, tisti drugi – je drugi spol.

Feminizem prvega vala se je v veliki meri zavzemal za družbene reforme znotraj obstoječega družbenega reda ter za enake možnosti obeh spolov. Svoje bitke je bil na področjih ženske volilne pravice, zagotavljanju možnosti na področju izobraževanja in zaposlovanja ter preko pravne enotnosti (pravica do lastnine in do dedovanja).

3.5. FEMINIZEM DRUGEGA VALA

Začetki feminizma drugega vala segajo v 60. leta 20. stoletja. Gibanje ponovno obudi politične cilje in zahteve prvega vala feminizma. Posledice se kažejo skozi

gibanja za splošno enakopravnost v ZDA, katerih glavno gonilo so ženske. Kmalu se pokažejo nasprotja znotraj gibanj, saj v njih ne podpirajo prizadevanj žensk tudi za njihovo stvar. Še več – moški svoje kolegice na kongresih obmetavajo z zelenjavo in jih izpostavljajo javnim žalitvam. Ena izmed takšnih žalitev je tudi izjava »The only position for women in SNCC (the Student Non-Violent Co-ordinating Comitee) is prone! (Evans 1995: 1). Nezadovoljstvo žensk s svojim praznim in neizkoriščenim življenjem, četudi so v večini sodelovale v boju za priznanje pravic drugih (črnska, študentska, protivojna gibanja,...) in vedno večje zavedanje nove »ženske izkušnje« ter nova družbena senzibilnost so povod za prebujanje nove politične zavesti žensk, ki je ni več mogoče potlačiti in utišati. Ženske so proti koncu šestdesetih čedalje pogosteje ustanovljale lastne osvobodilne skupine, pa naj je šlo za alternativo ali pa za dodatek k političnim gibanjem, v katerih so sodelovale. Delo *Sexual politics* avtorice Kate Millett iz leta 1970 pravi, da je potrebno razviti bolj relevantno psihologijo in filozofijo odnosov moči, ki bo presegala enostavne konceptualne okvirje, ki jih zagotavlja tradicionalna formalna politika (Millett 1999: 24). Millettova, ki se sicer uvršča med predstavnice radikalnega feminizma, trdi, da razlike med spoloma ne izvirajo iz biološkosti, temveč iz kulture. Izpostaviti je potrebno tudi Andreo Dworkin z delom *Pornography: Men Possesing Women* iz leta 1981 ter Betty Frieana z delom *The Feminine Mystique* iz leta 1963, v katerem poskuša privedi do soočenja, da so ženske ujete v sistemu, ki »pravo« feminilnost opredeli s pojmi zadovoljstva in izpopolnitve znotraj doma. Helene Cixous (*The Laugh of the Medusa* iz leta 1976) svoje esencialistične poglede oblikuje v ugotovitev, da semoški in ženske razlikujejo po spolu in lingvistiki, namen njenega dela pa je prikazati pozitivno reprezentacijo feminilnosti, z diskurzom, ki ga sama imenuje 'écriture feminine'.

Aktivizem drugega vala feminizma izhaja iz prepričanja, da formalno-upravna ureditev enakosti ne zadošča za dejansko enakost med spoloma, tako da se poleg zahtev po uresničitvi ciljev prvega vala, osredotočajo še na teme reprodukcije, pravice do splava, pravice do varstva otrok, pravice do kontracepcije, odkrivanju povezav med spolno in ekonomsko eksplotacijo, raziskovanju razlik med družbenim in biološkim spolom, ter dekonstrukcije stereotipov z razvijanjem ženskega pogleda in ženskih izkušenj.

3.6. KLASIFIKACIJA PO ROSEMARY TONG

Večinoma pod pojmom feminizem razumemo razgovore o enakosti med spoloma in enake možnosti za življenje, predvsem pa gre za prepričanje, da ženskam pripadajo enake pravice in privilegiji kot moškim ter posledično temu namenjen politični aktivizem v obliki feminističnega gibanja v najširšem pomenu družbenega gibanja. Feminizem reflektira kompleksne povezave med odnosi med spoloma in drugimi vrstami družbene neenakosti ter sodi o pravični

ali nepravilni naravi obstoječih družbenih ureditev, pri tem pa ponuja tudi alternative k drugačnemu življenju. Feministično teoretiziranje zato ni le abstraktna akademska dejavnost, temveč neprestana kritična zaposlenost s svetom (Steans 1998: 14).

Jedro identitete, ki predstavlja feminizem je v razpoznavnosti in skupnem zapriseganju enakosti med spoloma. Kljub temu pa znotraj feminizma obstaja več pogledov kako so odnosi med moškimi in žensko zasnovani, kako jih je mogoče preoblikovati ter kako bi se ženske lahko 'osvobodile'.

Rosemary Tong je razdelila feminizme na večje smeri, ki so igrale pomembno vlogo pri razvoju feminističnega gibanja.

3.6.1. LIBERALNI FEMINIZEM

Liberalni feminizem temelji na liberalni doktrini o enakih pravicah za vse posameznike, saj imajo le ti razum, da se lahko odločijo za racionalno odločitev. Vsak išče srečo na svoj način, vse dokler spoštuje in ne krši enake pravice drugih. Liberalni feminizem spodbija argument, da je ženska po naravi drugačna od moškega in da je iracionalno bitje, torej nekaj manj kot človek. Prvi poskus liberalnega pisanja o pravicah žensk je delo Zagovor pravic ženske, iz leta 1792 avtorice Mary Wollstonecraft. Liberalni feministi zahtevajo enake pravice in možnosti za ženske, za resnično enakost v družbi pa je potrebno v proces vključiti tudi moške, ki so polovično odgovorni za družino in njen obstoj ter za državo.

3.6.2. MARKSISTIČNI FEMINIZEM

Marksistični feminizem predstavlja kritiko in nasprotovanje liberalnemu feminizmu, kajti njegovi predstavniki menijo, da zatiranje žensk kot družbenega razreda ni posledica biologije, ignorance ali pa namernega ravnanja posameznikov, temveč gre za produkt politične, družbene in gospodarske strukture, ki temelji na kapitalizmu. Za ženski neenak status v družbi je odgovoren razredni sistem, kajti žensko zatiranje izhaja iz pojava privatne lastnine (Steans 1998: 18). Marksistični feministi zavračajo liberalni feminizem in tudi kakršnokoli posebno organiziranje žensk samih. Po njihovem mnenju imajo moški in ženske znotraj enega razreda več skupnega kot vse ženske nasploh, zato je sodelovanje obeh spolov nujno potrebno za boljše življenje.

3.6.3. RADIKALNI FEMINIZEM

Radikalni feminizem vidi žensko zatiranje kot glavni izvor vsega zatiranja. Osrednji problem radikalnega feminizma je patriarhat, ki omogoča dominacijo

nad ženskami, saj moška moč deluje tudi pri družbeni konstrukciji spola. Z geslom 'osebno je politično' radikalni feministi zahtevajo formalno enakost, dostop do javne sfere in do sredstev produkcije ter tudi vseobegajočo transformacijo najbolj privatnih in intimnih področij medčloveških odnosov (Steans 1998: 20).

3.6.4. SOCIALISTIČNI FEMINIZEM

Socialistični feminizem predstavlja skupek misli, ki izvirajo iz marksističnega, radikalnega in psihoanalitičnega feminizma in jih združuje v koherentno idejo ter se trudi preseči dimenziji razrednega in spolnega zatiranja.

3.6.5. PSIHOANALITIČNI IN EKSISTENCIALNI FEMINIZEM

Pri teh dveh vstah feminizma se izražajo predvsem psihološki vidiki ženskega zatiranja.

Psihoanalitični feminizem temelji na dveh delih Sigmunda Freuda in na njegovi teoriji, da je za razlikovanje osebnotnih struktur v dečkih in deklicah odgovorno eno-spolno starševstvo (angl. single-sex parenting), po drugi strani pa Chodorow navaja, da je oblikovanje spolne identitete za otroke enega spola bistveno drugačno kot za otroke drugega spola.

Eksistencialni feminizem pa primarno izhaja iz filozofskih del Hegla in Heideggerja ter se v precejšnji meri osredotoča na odnose med posameznikovo psiho in družbenim svetom. Eksistencialni feministi se ukvarjajo s procesi, s katerimi človek razvija zavedanje samega sebe kot neodvisnih, avtonomnih bitij oz. Svoje subjektivitete, ki je po mnenju eksistencialistov nujno konfliktno dejanje, saj si zaradi binarnega dojetanja sveta lahko človek ustvari občutek 'sebe' le s tem, da se loči od drugih (Steans 1998: 23).

3.6.6. POSTFEMINIZEM

Postfeminizem in njegovi pripadniki želijo razkriti nepravilnost v razmišljanju o eni veliki zgodbi, o eni univerzalni resnici in kritizirajo vseobegajočo vizijo človekove svobode in emancipacije (Steans 1998: 25). Postfeminizem slavi feministični diskurz toda vseeno zavrača enotnost ženske izkušnje, ker naj bi le ta obstajala na podlagi izkušenj, ki so zgodovinsko in kulturno specifične. Postfeministi zavračajo ideje o že zasidranih, vnaprej določenih in določujočih spolnih identitetah; spol je za njih pojem diskurza in ne identitete ali družbene strukture. Neenakost med spoloma ne more biti obravnavana kot 'naravna' ali univerzalna, saj je tako historično neopredeljiva. Spol je produkt moči; je kulturno in ne naravno pogojen. Foucaultovo tezo o konstruiranju maskulinosti

in femininosti so postfeministi aplicirali tudi na svojo teorijo, saj izhajajoč iz tega stališča trdijo, da je seksualnost politični pojem (Steans 1998: 27). S sprejemanjem raznovrstnosti postfeministi podpirajo mnenje, da je feminizmov veliko – kolikor je načinov, na katere se izražajo raznovrstna ženska izkustva. Lorde pomen postfeminizma povzame z razlago, da medtem, ko obstajajo raznovrstne razlike po rasi, starosti in spolu, je bistvenega pomena to, da zavrremo prepoznavanje le teh.

3.7. NEOFEMINIZEM

Tako imenovano neofeministično gibanje iz konca 60-ih, 70-ih in začetka 80-ih let je določeni meri nadaljevalo diskusije starih ženskih gibanj in iniciativ in jih obenem tudi ponavljalo ter nekatera vprašanje celo ponovno odpiralo. V poskusih samodefincij niso bile zavrnjene samo že obstoječe teorije podrejanja žensk, temveč je neofeminizem skušal oblikovati svoje lastne, popolnoma nove ženske razlage. Pri tem gre izpostaviti dejstvo, da so mnoge interpretacije (med drugim tudi tiste povezane z nastankom neofeminizma) vztrajale pri shemi »najprej misel, nato gibanje«. Predvsem knjiga Simone De Beauvoir z naslovom Drugi spol iz leta 1949, objavlja takšno miselno spodbudo, saj gre za prvo literaturo te vrste pi skoraj tridesetletnem molku. V knjigi avtorica poskuša analizirati »žensko izkušnjo«.

3.8. MODERNI FEMINIZEM

'Moderni' feminizem je družbeno-politično gibanje, ki se je uveljavilo proti koncu sedemdesetih let v zahodnem svetu kot odgovor na vse bolj zahtevni liberalno-kapitalistični sistem delovanja in razmišljanja, ki ni ponudil zadovoljivih odgovorov na novo nastala vprašanja glede sprememb v družbi, pa naj gre za vlogo in naravo spolov ali pa za okoljska vprašanja in mirovna prizadevanja (udejanjanje pravic, svoboščin vrednot in interesov, ki v življenja posameznikov in celotne družbe vnašajo večjo kvaliteto in ne le zgolj kvantiteto).

4. SEKSIZEM

V angleško-angleškem slovarju, je seksizem (ang. sexism) definiran kot: »Nepošteno ravnanje z ljudmi, še posebej z ženskami, zaradi njihovega spola ali pa obnašanje, ki povzroči tako ravnanje« (Oxford Advanced Learner's Dictionary 1995:1078)

V slovarju slovenskega knjižnega jezika definicija seksizma ne obstaja.

»Seksizem je oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol« (Jogan 2001:1)

Ena izmed temeljnih značilnosti androcentrične oz. moškosrediščne delitve vlog med spoloma je hierarhičen odnos med njihovimi nosilci. Spolna hierarhija izhaja iz dejstva, da osebe niso obravnavane enako, zaradi njihove spolne pripadnosti. Pripadnost določenemu spolu omogoča možnost razpolaganja z viri družbenega bogastva in iz njih izhajajočo družbeno močjo. V androcentričnih družbah je le majhen del virov in družbene moči v rokah žensk, večinski pa v rokah moških. Govorimo torej o obliki diskriminacije, ki temelji na spolni pripadnosti in jo imenujemo seksizem. Ta pojem označuje tudi niz družbeno sprejetih stališč in praks, ki enemu izmed spolov zanikajo možnosti in svobodo, ki so dostopne drugemu spolu. V večini sodobnih družb so v takšnem položaju ženske. Družbeno razlikovanje med spoloma v prvi vrsti služi ohranjanju obstoječe socialne stratifikacije ter privilegiranega položaja nosilcev družbene moči, to je moških. V vsakdanjem življenju se seksizem opaža predvsem na delovnem mestu, kjer prihaja do diskriminatornih dejanj pri zaposlovanju, plačilu ali pa pri obravnavi v primerjavi s sodelavci nasprotnega spola. Obstaja tudi ekstremna oblika seksizma, ki se lahko sprevrže v spolno nadlegovanje, posilstvo, ter druge oblike spolnega nasilja.

Raziskave kažejo, da ženske v življenju doživijo mnogo več seksizma kot moški. Z njim se v družbenem okolju soočajo bolj ali manj vsak dan, saj se le ta vsakodnevno pojavlja v več oblikah:

- a) prepričanje, da je eden izmed spolov inferioren oz. superioren
- b) moški ali ženski šovinizem
- c) sovraštvo do enega izmed spolov
- č) stereotipizacija enega ali drugega spola

d) nezaupanje do enega izmed spolov

Do nekaterih najbolj znanih oblik seksizma prihaja v oglaševanju, v medijih ter na delovnih mestih:

A) Delovno mesto

Na delovnem mestu nemalokrat prevladujejo stereotipi, ki definirajo ženske glede na njihov biološki in družbeni spol, namesto glede kvalificiranosti in njihovo delo. To ženski spol večkrat prikrajša za višje delovno mesto in boljše možnosti za kariero. Pri tem prevladujejo spodaj naštetih stereotipi:

a) spolni objekt – ženske definira glede na njihov spol ali spolnost in pogosto vodi do ocenjevanja delavk glede na njihov zunanji izgled; takšen tip stereotipizacije med drugim poveča možnost spolnega nadlegovanja

b) mama – ženske naj bi na delovnem mestu poskrbele za čustveno stabilnost (prijaznost, podpora, pomoč drugim,...); takšen tip stereotipizacije je ena izmed osnov segregacije dela glede na spol, ampak spada med manj zaznane; ženske na delovnih mestih, ki od njih zahtevajo pomoč drugim, imajo najmanj ugleda ter najnižje plače poleg tega pa so ženske, ki načrtujejo družino sprejete kot manj profesionalne

c) otrok – ženske so obravnavane kakor otrok, simpatične a nihče jih ne vame resno; ženske so v tem tipu stereotipizacije videne kot manj zrele, manj sposobne ter nezmožne za določena dela kar jih posledično izključi iz izkušenj, ki vodijo k napredovanju ali povišicam

č) železna devica (iron maiden) – ženska je neodvisna, ambiciozna ter tekmovalna; ženska je na splošno sprejeta kot sposobna toda istočasno ne-ženstvena (ne ustreza konvencionalnim pogledom na to, kaj ženskost je) ter nesimpatična

B) Mediji

Raziskave množičnih in družbenih medijev kažejo, da mediji vplivajo na mnenja, identitete, izbire in življenja večine ljudi. V primeru spolov nam mediji prikazujejo modele oz. primere tega, kaj pomeni biti moški ali ženska. Skozi prikaze žensk, moških in njunih medsebojnih razmerij, mediji predstavljajo ideale tega, kar naj bi bilo želeno, privlačno ter sprejemljivo v družbi. Mediji konsistentno predstavljajo ženske v manjšem številu glede na njihovo prisotnost v družbi, moški torej konstantno številčno prekašajo ženske. Raziskava izvedena leta 2006 je tako na primer pokazala, da je v ZDA 78% od ljudi omenjenih na

televizijskih programih, 83% omenjenih na radijskih oddajah in 79% omenjenih v časopisih moških. Približno 70% glavnih oseb v najuspešnejših filmih je moških. Pomembnost prikaza žensk in njihovega mnenja je v tem, da sta govor in utišanje govora, simbolično povezana z institucionalnimi strukturami moči in avtoritete. Dejstvo, da je moška beseda, moška perspektiva v družbi bolj cenjena kakor ženska in je posledično tudi tema večih del (pesmi, filmi, literatura). Večina moških na televiziji (predvsem v času najbolj gledanih terminov) je predstavljenih kot samostojni, agresivni in odgovorni. Televizijski programi za vse starosti neproporcionalno predstavljajo moške (predvsem belce, heteroseksualce) kot resne, samozavestne, kompetentne in močne. Ženske so v medijih predstavljene primarno v skladu s tradicionalnimi stereotipi. V večini programov, ženske nakupujejo ter se urejajo, prikazujejo veliko mero čustvenosti in opravljajo domača opravila, medtem ko moški delajo, se borijo in razmišljajo. Tako kot pri moških se tudi v predstavitev žensk pojavi bela koža kot norma. Črnke so pogosto predstavljene skozi negativne stereotipe, Azijke in ženske Latinskih korenin pa kot eksotične in močno seksualizirane. Najbolj tradicionalen stereotip je stereotip ženske kot spolnega objekta, ki je še vedno dominanten v medijih. Ženstveni ideal je mlad in ekstremno suh, zaposlen z moškimi in otroki, vpleten v odnose in domača opravila. Glasbeni videi pogosto predstavljajo ženske z nemogoče popolnimi telesi in podrejene moškimi. Dekleta in ženske so v medijih predstavljene kot pasivne v primerjavi z moškimi, s čimer mediji utrjujejo pogled na ženske kot odvisne, okrasne predmete, ki obstajajo zato, da dobro izgledajo, ustrezajo moškimi, skrbijo za otroke, ter so spolno privlačne in dostopne. Kadar ženske govorijo na televizijskih ekranih, njihov izgled pogosto premaga interes nad tistim o čemer govorijo. To se kaže na več primerih, od zabavnega programa do politike

C) Oglaševanje

Oglaševanje ponavadi deluje v skladu s tradicionalnimi vlogami v družbi ter moške prikazuje kot neodvisne, uspešne, aktivne ter močne. Moška dominanca je poudarjena s postavitvijo moškega: npr. v reklamnih oglasih je moški ponavadi postavljen pred oz nad žensko, medtem ko je slednja prikazana v različnih stopnjah golote. Takšna vrsta neverbalnih sporočil prikaže moškega kot močnega, žensko pa kot šibko in podredljivo. V prikazovanju domačih opravil so moški pogosto predstavljeni kot nesposobni kar se tiče kuhanja, čiščenja ter skrbi za otroke.

Centralni del oglaševanja je spolna objektifikacija žensk. Ženske v oglasih imajo popoln videz: lep obraz ter lepo postavo. S povezovanjem žensk s produkti si oglaševalci prizadevajo, da bi bil produkt tako bolj privlačen ženskam in ga bodo kupovale med drugim tudi v želji, da bi bile bolj podobne ženskam v

oglasih, kajti ženske so že od poznega 19. stoletja v očeh družbe povezane s potrošništvom, oglaševanje pa že skoraj stoletje ustvarja številne možne identitete ženskam, s čimer želijo spodbuditi njihovo nakupovanje. Kljub velikim kulturnim in družbenim spremembam v zadnjem stoletju se v oglasih razpon tega, kaj pomeni biti ženstvena, ni dosti spremenil.

5. ŽENSKA

Vsak avtor ima svojo definicijo in razlago kar se tiče ženske in tega, kakšna je njena definicija.

»Ženske se ne rodi: ženska to postane.« (Simone de Beauvoir)

Strogo rečeno, »ženske« ne obstajajo. (Julija Kristeva)

ženska -e ž (é) oseba ženskega spola, navadno dorošla: prišla je neka ženska; majhna, mlada, modrooka, temnolasa, vitka ženska; mirna, prijazna, prijetna ženska; noseča, poročena ženska; ženska srednjih let; čustvovanje ženske matere; razlike med moškim in žensko / frizer za ženske // oseba ženskega spola kot nosilka značilnih telesnih lastnosti: kar v nekaj mesecih se je iz dekleta razvila v žensko; ekspr. njuna hči je že cela, prava ženska // ekspr. oseba ženskega spola kot nosilka značilnih duševnih lastnosti: ga bo že preprosila, saj je ženska; v njej je premalo ženske, da bi to razumela / ženska je ženska / v njej se je začela prebujati ženska ženskost • nar. ne vem, če je moja ženska že doma žena; žarg. ali bo prišla s teboj tudi tvoja ženska tvoje dekle; tvoja žena; publ. iščemo žensko za pomoč v gospodinjstvu v oglasih gospodinjsko pomočnico; ekspr. fatalna ženska ki zaradi svoje lepote in nenavadnosti odločujoče, navadno negativno vpliva na moškega; knjiž. javna ženska prostitutka; ženska je kakor aprilsko vreme njeno razpoloženje je zelo spremenljivo; ekspr. kjer vrag ne zmore, ženska pripomore ženska zlasti s svojo zvitostjo dosti doseže (SSKJ, 1994, str. 1701).

5.1. PODOBA ŽENSKE IN ŽENSKOSTI V DRUŽBI

Ker govorimo o poziciji ženske na trgu delovne sile in njeni umestitvi v družbo, ki le te ne obravnava enakopravno z »drugim«, moškim spolom, je potrebno, da jo na hitro obravnavamo tudi z vidika kreacije. Nastajanje njene »podobe« oz. kako žensko oz. ženski subjekt vidi družba in kako se kot podoba kreira in konstituira (Bahovec 1998).

5.2. ŽENSKOST

Natančna definicija ženskosti je praktično nemogoča, saj gre predvsem za odnos med prezentacijo in realnostjo. Sociologi zagovarjajo njeno produkcijo skozi socializacijo in samopodobo. Mediji nanjo vplivajo z modeli življenja in drugimi kulturnimi formami. S tem spodbujajo tako moške kot ženske, da posvojijo določeno obnašanje in določene spolne vloge. Psihologi pritiskajo na

psihološki vpliv, medtem ko biološki determinanti zagovarjajo, da ženskost in moškost izvirata iz njunih fizioloških razlik, razvojno- kognitivna teorija pa zagovarja, da se razvija skozi proces interakcije med doživljanjem sveta in kapaciteto konceptualnega razmišljanja, ki je zaključen z razvojno stopnjo odrasle osebe. Mislím, da le celota teorij in predpostavk oblikujeta razlago pomena ženskosti kot take (Bahovec, 1998).

Kot je že v Grčiji dejal Platon, gre pri definiciji ženskosti predvsem za dejstvo, da je podoba to, čemur je podobna oz. kaj posnema. Skok iz medijskega sveta v svet družbe ni nemogoč (Bahovec, 1998).

Podobe se med seboj ne izključujejo, pač pa se recipročno oblikujejo. Podoba ženske na filmskem platnu je na nek način le bolj skoncentrirana, zavita v imaginarno ter izpostavljena gledanju (Bahovec, 1998).

Družbena podoba ženske se ne razlikuje bistveno od zgoraj opisanega pojava. Skozi zgodovino se podoba spreminja, kot so se spreminjale podobe na platnu. Telo zavito v dolge obleke s zamenjale kopalke, mini krila in hlače ki več razkrivajo kot prikrivajo ter prinesejo popolno izenačenost spolov. Obrazno čistino so zamenjala ličila, obline pa je nadomestila bolj suha in do potankosti oblikovana postava. Seveda se je potrebno zavedati, da lastnosti ženske, variirajo v skladu z modnimi trendi, družbenim standardom, estetskim in zdravstvenim prepričanjem.

Za pridobljene dobrine, se ženski nikoli ni bilo potrebno močno boriti, saj se vse od konca prve svetovne vojne, zlasti v zlati dobi ZDA, z masovno produkcijo pokaže, da je ženska najboljši potrošnik. Druga svetovna vojna prinese ženski upanje na enakopravnejši položaj v družbi. Že v sami vojni, so si ženske z delom v tovarnah in na drugih tipično »moških« delovnih mestih pridobile večjo mero spoštovanja.

Kapitalistična družba ohranja hierarhijo in razredno družbo, kar povzroči oz. omogoča družbeno in kulturno razlikovanje med spoloma. Hkrati pa, če uporabimo marksistično terminologijo, ideološki aparati države ohranjajo ideologijo svobode in enakosti. Če se vrnem k filmu, katerega naloga je produkcija in reprodukcija že obstoječe ideologije za ohranjanje le te in samega sistema, je takšna tudi današnja medijska podoba ženske – ženska je mladostnega videza, suhe postave, definirajo pa jo modne obleke. Družbena podoba ženske je v veliki meri povezana z njenim videzom, saj ji zmožnost

lastnega odločanja o tem kaj bo oblekla zagotavlja varnost in vsesplošno sprejemanje (Bahovec, 1998).

5.3. ŽIVLJENSKA POT ŽENSK

V poslovnem svetu med moškimi in ženskami obstajajo velike razlike. Kažejo se v procesih pridobitve zaposlitve, vstopa v zakonski stan ter pri ustvarjanju družine. To za ženske pomeni kompleksen splet različnih procesov in sprejemanja vlog, ki se velikokrat izključujejo, po drugi strani pa pri moških potekajo skorajda neodvisno drug od drugega. To vodi do situacije, kjer se mora ženska odločiti in izbrati slog življenja, ki ji po lastnem mnenju najbolj ustreza. Nekaterim ženskam največ pomeni družina, zaradi katere se odpovejo karieri, pri drugih je ravno obratno. Obstajajo pa tudi takšne, ki se odločijo usklajevati oboje.

Vzorcev za življenjsko pot ženske je veliko. Eden od vzorcev se začne z osnovnim izobraževanjem in nato možnostjo nadeljevanja do poklicne oz. srednje izobrazbe. Sledi pridobitev poklica, prva zaposlitev in v večini primerov nosečnost. Po nosečnosti je ponavadi ponovno potrebnega nekaj usposabljanja za vrnitev na delovno mesto, ki nato spet v večini primerov traja do upokojitve.

Powell in Mainiero (1992, str. 216) navajata, da so ženske neprestano pozorne na razvoj kariere in na odnose v družini, le da se njihova pozornost z leti spreminja. Med 17. in 28. letom starosti, se ženske osredotočijo na poroko in naučijo prevzemati obveznosti odraslega življenja. V obdobju ustalitve, ki poteka med 30. in 40. letom, biološka ura ženskam narekuje potrebo po odločitvi za starševstvo in tako oblikuje njihove življenjske odločitve. Ta faza predstavlja edinstveno in ključno razliko, ki ločuje življenje moških in žensk. Obdobje zrelih let, med 40. in 50. letom starosti, postane za žensko, iz vidika kariere zelo obetajoče. Tiste, ki so zaradi formacije družine in družinskih odnosov žrtvovale svoje potrebe, običajno postanejo bolj neodvisne in si dovolijo biti bolj osredotočene na delovne obveznosti in razvoj kariere.

Življenjska pot žensk se skozi čas zelo spreminja. V današnjem času je vse več žensk karieristk in zato se samska doba žensk pomika proti tridesetim. Prav tako je z nosečnostjo, ki jo morajo ženske zaradi boljših možnosti za kariero prestaviti na kasnejša leta, če se zanje sploh odločijo. Vse večje število žensk se načrtno posveti karieri in zato tudi načrtno ostanejo samske.

5.4. MATERINSTVO

Med vsemi utemeljitvami, zakaj bi ženska morala ostati doma, se zdi mit o materinstvu v svojih premisah in sklepih še najbolj prepričljiv in najmanj

vprašljiv. Četudi se vlogi gospodinje in žene lahko spremenita, se materinska vloga ne more. Položaj ženske v družini namreč za vselej temelji na materinstvu.

Mit o materinstvu vsebuje trisplošno sprejete trditve. Največji vpliv ima prva, ki pravi, da otrok potrebuje mater. Druga trditev je obrnjena in pravi da mati potrebuje otroka. Tretja trditev pa je posplošitev, ki pravi, da je materinstvo največ, kar lahko ženska doseže v življenju: samo z njim se res potrди kot ženska. Če poenostavim: ženska more biti mati.

Kakor vsi ostali miti, ima tudi ta velik vpliv, saj ponavlja in potrjuje tradicionalne oblike vedenja. Res je namreč, da v današnji zahodni družbi, otrok potrebuje mater, mati potrebuje otroka in da se v ženski sprožajo želje, ki jih lahko zadovolji le z reprodukcijo otrok (Oakley, 2000).

6. ŽENSKE NA VODILNIH POLOŽAJIH

6.1. DISKRIMINACIJA

Diskriminacija na splošno pomeni procese, ki neupravičeno ustvarjajo manj ugoden pravni, politični, ekonomski ali socialni položaj posameznikov ali družbenih skupin (Flander, Benjamin, 2004, str. 70). Prepoved diskriminacije pomeni prepoved razlikovanja na osnovi osebnih značilnosti posameznika (npr. na podlagi spola, rase, verskega in političnega prepričanja, idr.) pri zagotavljanju, uresničevanju in varovanju temeljnih pravic.

Poznamo dve vrsti diskriminacije:

a) Neposredna diskriminacija

O neposredni diskriminaciji lahko govorimo takrat, ko se določeno osebo obravnava manj ugodno kot drugo v bolj ali manj primerljivi situaciji, in sicer na podlagi rase oz. etnične pripadnosti, veroizpovedi in političnega prepričanja, invalidnosti, spola, starosti ali spolne usmerjenosti.

V vsakdanjem življenju se neposredna diskriminacija izvaja večinoma v prikritih oblikah, zato predpisi urejajo tudi posredno diskriminacijo.

b) Posredna diskriminacija

O posredni diskriminaciji lahko govorimo takrat, ko na videz nepristranski ukrep, kriterij oz. ravnanje postavlja posameznika v neugoden položaj na podlagi rase oz. etnične pripadnosti, veroizpovedi in političnega prepričanja, invalidnosti, spola, starosti ali spolne usmerjenosti.

6.2. IZOBRAŽEVANJE IN ZAPOSLOVANJE ŽENSK

»Izobraževanje je človekova temeljna pravica ter orodje bistvenega pomena za doseg ciljev, enakosti, razvoja in miru. Nediskriminatorno obnašanje koristi tako dečkom kot deklicam, ter tako prispeva k enakopravnejšim odnosom med ženskami in moškimi. Enak dostop in doseg izobrazbenih kvalifikacij sta potrebna, če naj ženske v večjem številu postanejo nosilke sprememb. Pismenost

žensk je pomemben ključ do izboljšanja zdravja, prehranjevanja in izobraževanja v samih družinah ter do krepitve njihove moči za sodelovanje pri odločanju v družbi.« (Svetovna konferenca o ženskah, 1996, str. 53).

Problemi v izobraževanju in zaposlovanju ženskega spola segajo že daleč v zgodovino, saj je bilo delo in izobraževanje tradicionalno gledano, nekoč proriteta moških. Vstopanja in uveljavljanja žensk v družbi so bila težka, njihovo pojavljanje na trgu delovne sile pa družbeno nesprejeto. Skozi čas se je stanje izboljševalo, ampak popolnoma enakovredna obravnava še danes ni dosežena.

Sposobnosti žensk so bile dolgo časa podcenjene, njihovo prispevanje na delovnem mestu pa neopaženo in nenagrajeno. Zgodovina kaže, da do razlike v izobraževanju in zaposlovanju med ženskami in moškimi vedno obstajale ter da so prisotne še danes.

Število zaposlenih žensk po stopnji strokovne izobrazbe je višja od deleža moških, ko gre za delavce in delavke s srednjo in višjo strokovno izobrazbo. Če dano situacijo primerjamo s situacijo med doktorji, magistri in drugimi visoko strokovno usposobljenimi zaposlenimi, je število žensk precej nižje kot pri moških.

Od začetka 20. stoletja delež zaposlenih žensk narašča, saj je bilo takrat zaposlenih le 20% žensk. V petdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo zaposlenih že 33% žensk, leta 1995 pa je delež znašal že 48,3%. Problem v zvezi z zaposlitvijo izhaja iz dvojne obremenjenosti žensk: družinskimi in delovnimi obveznostmi (Urad za žensko politiko, 1997, str. 107)

6.3. RAZLIČNO PLAČILO ZA ENAKO OPRAVLJENO DELO

Diskriminacijo plač lahko zasledimo, kadar so opazne razlike v plačah žensk, ki so za isto delo sistematično manj plačane kot moški. Tukaj je mišljeno ravnanje delodajalcev, ki ženskam plačujejo manj kot moškim, čeprav imajo enake izkušnje in delajo v enaki službi z enakimi delovnimi razmerami (Ehrehberg, Smith, 2000, str. 417 – 419).

Zakon o delovnih razmerjih določa, da je delodajalec dolžan za enako delo in za delo enake vrednosti izplačati enako plačilo delavcem, ne glede na spol. (1. Ods. 133. člen). V kršenju teh pravic lahko oškodovalec zahteva pravno varstvo in zaradi tega ne sme biti odpuščen oz. odpuščena z delovnega mesta (89. člen) (Urad za enake možnosti, 2003, str. 9).

Najbolj pogosti vzroki za razlike med plačami so različne delovne razmere, dodatki za terensko, izmensko in nočno delo, nadure, itd. V večini primerov težko dokažemo diskriminacijo pri plači med spoloma, saj je sodeč po dokumentih vse v mejah zakona (npr. Produktivnost dela, saj ga včasih ni možno izmeriti).

Razlika pri plačah je najbolj opazna pri stimulaciji oz. bonitetah, saj moški v povprečju, mesečno prejmejo višji znesek stimulacije oz. bonitet kot ženske (Koznik, Vodusek, 2001, str. 105)

Vzroki za plačne razlike med spoloma:

- a) izobrazba in starost
- b) poklic
- c) dolžina delovnika in nadure
- d) delovne izkušnje in delovna doba
- e) moški velikokrat opravljajo nevarnejše poklice
- f) moški opravljajo nekatera težka dela, ki so bolje plačana
- g) ženske so ponavadi več odsotne zaradi porodniškega in bolniškega dopusta

Ženskam spol velikokrat onemogoča oz. otežuje doseganje visokih položajev. Zaposlene so na nižjih, slabše plačanih delovnih mestih, ki so ocenjena kot manj pomembna in postlana z manjšo odgovornostjo, s tem pa imajo tudi manjše možnosti za napredovanje in ustvarjanje kariere (Društvo Iniciative, 1992, str. 40). Najbolje plačana delovna mesta so vodilna delovna mesta, ki pa jih ženske v primerjavi z moškimi zasedajo bistveno manj, kljub dejstvu, da imajo enak odnos do ljudi in enako stopnjo motivacije pri izpolnjevanju nalog kot moški (Jaklič, 1999, str- 300).

Vrste plačilne diskriminacije:

- a) direktna – ženske so za enako delo plačane manj od moških; plača ne temelji na produktivnosti
- b) distribucijska – ženske opravljajo različna dela kot moški, čeprav imajo enake potenciale; v določenih panogah prednostno zaposlujejo moške le ti pa tudi hitreje napredujejo kakor ženske
- c) vrednostna – plače so nižje v poklicih, v katerih je zaposlenih večina žensk; zaradi tega sta poklic in poklic nižje vrednotena, manj priznana ter manj spoštovana
- d) statistična – ženske zaradi reproduktivne funkcije in kasnejše vzgoje otrok predstavljajo večji riziko zaposlitve kot moški

Dandanes veliko število ljudi poudarja vprašanje o razlikah plačila med moškimi in ženskami. Gre za zelo pozitiven napredek. Razlika v Evropi je velika, ponekod celo zelo velika. Za zgled si lahko vzamemo Malto, kjer je razlika med plačami moškega in ženske le 3%. Tako majhna razlika je normalna, saj je vključevanje žensk na trg dela majhen in zaradi tega razlike niso velike. V Luksemburgu razlika med plačami znaša kar 19%. Večina Luksemburžank ne dela, saj je do nedavnega nastopa svetovne gospodarske krize in občutne podražitve izdelkov, družina lahko preživela samo z eno plačo.

Večina žensk je zaposlena s polovičnim delovnim časom. Veliko mladih in izobraženih žensk pa na začetku kariere slednjo začasno prekinejo, da si ustvarijo družine.

6.4. NAJPOGOSTEJŠI RAZLOGI ZA MANJŠE ŠTEVILO ZASTOPANOSTI ŽENSK NA VISOKIH POLOŽAJIH

Vsi podatki kažejo na to, da ženske še zdaleč niso manj izobražene kot moški in da to ni razlog, zaradi katerega ženske ne bi mogle zasedati najvišje položaje v Upravi. Razlogi obstajajo drugje. Izpostavila bom najpogostejše ovire, zaradi katerih je delež žensk managerk na vodilnih položajih tako nizek.

- a) Ženske obveznosti – vezano na stereotipno predstavo o vlogi ženske; ženske imajo ne glede na to kateri poklic opravljajo, več obveznosti v zvezi z družino kot moški; tudi v primerih, ko sta partnerja na enako visokih službenih položajih, večino gospodinjskih opravil opravi ženska
- b) Pomanjkanje samozavesti – ženskam samozavest v večini ni privzgojena, vendar pa stereotip velja za vse ženske, tudi tiste, ki kažejo veliko mero samozavesti, torej lahko govorimo o pojavu, ki na osnovi povprečja diskriminira posameznice
- c) Emocionalna nestabilnost – gre za enega izmed najvažnejših predsodkov o ženskah, za katere velja predpostavka, da bodo dopustile čustvom, da vplivajo na poslovne odločitve, kar je ocenjeno kot negativno
- d) Pomanjkanje neformalnih zvez – to dejstvo ženskam močno onemogoča graditi kariero v svetu managementa; razlogi za takšno situacijo se med seboj razlikujejo (nekateri menijo, da je ženskam neformalen organizacijski sistem nejasen in ga ne znajo uporabljati sebi v prid, spet drugi so mnenja, da je razlog v diskriminaciji moških do žensk, ker želijo dominantno vlogo zadržati zase
- e) Manjša geografska mobilnost – gre za predpostavko, da ženske zaradi družine ne bi rade menjale delovnega mesta in tudi, da bi jim službene poti predstavljale probleme, ker zaradi njihove odsotnosti ne bi bilo nikogar, ki bi skrbel za dom, otroke in moža

- f) Več odsotnosti z dela – čeprav so ženske bolj obremenjene izven delovnega časa, številne raziskave ne potrjujejo dejstva, da so ženske pogosteje odsotne z delovnega mesta kot moški
- g) Neambicioznost – gre za še enega v vrsti stereotipov, ki veljajo za ženske; če je ženska slučajno ambiciozna, pa se s tem izgubi njena ženstvenost
- h) Nižja specifična izobrazba – prisotna predvsem zaradi ločitve šol po spolih; tudi izobraževanje žensk na tradicionalno moških področjih ni omogočilo, da bi tradicionalno moške poklice opravljalo enako število žensk kot moških
- i) Nerazumevanje poslovnega sveta – argument je neposredno povezan s stereotipom o naravnih vlogah in lastnostih moških in žensk; argument uporabljajo tudi nekatere avtorice (Henning, Jardim,...), ki trdijo, da je uspeh managerk odvisen od tega, kako uspešne so v tekmovanju z moškimi v sistemu, ki ga slednji bolje razumejo.
- j) Diskriminacija v zaposlovanju, napredovanju in vodenju – čeprav je v večini primerov z zakonom prepovedana, lahko veliko organizacij zaposluje, ocenjuje in se odloča o njihovem napredovanju na načine, ki so do žensk diskriminatorni
- k) Negativen odnos podrejenih do ženske na vodilnem položaju – veliko raziskav kaže, da je odnos, ki ga imajo zaposleni do ženske v nadrejenem položaju, pogosto negativen (pri tem je potrebno upoštevati, da gre za prepričanja, ki temeljijo na predsodkih o managerjih in managerkah, medtem ko ljudje, ki imajo izkušnje z delom z nadrejeno žensko te teorije ne potrjujejo) (A. K. Mrčela, 1996, str. 70 – 80)

6.5. STEREOTIPI O ŽENSKAH NA VISOKIH POLOŽAJIH

Na najvišjih delovnih mestih je veliko več moških kot žensk, toda tukaj ne gre za manjšo uspešnost žensk, temveč za posledice stereotipov o moških in ženskih vlogah v poslovnem svetu (Merkač, 2001, str. 9)

Za ženske, ki želijo doseči najvišje položaje, predstavlja enega izmed največjih ovir ravno 'pritisk', s strani družbe, družine in tudi žensk samih (Crampton in Mishra, 1999, str. 87). Te pritiske lahko razložimo kot mite in predsodke. Navedla bom nekaj predsodkov, ki se nanašajo na ženske:

- Ženske večkrat menjajo delovno mesto
- Ženske delajo zaradi ekonomskih razlogov
- Usposabljanje žensk je brez pomena, saj bodo tako ali tako kmalu šle na porodniški dopust
- Tako moški kot ženska si ne želita delati pod 'taktirko' ženske
- Ženske niso kos kriznim situacijam

- Ženska ne more delati na višjih položajih, saj je v primeru, da mož dobi delo v drugem kraju, primorana iti z njim

Ženske so velikokrat opisane kot pasivne, odvisne, krhke, nenasilne, netekmovalne, zaprte vase, nežne ter subjektivne. Veliko predsodkov je še vedno prisotnih znotraj podjetij, zato morajo biti ženske pripravljene na soočenje z njimi. Zavedati se morajo, da je mnogim ženskam že uspelo in da so tudi same dovolj močne in sposobne, da premostijo te ovire.

6.6. PREDNOST ŽENSK NA VODILNIH POLOŽAJIH

V sedanjem času se število žensk na vodilnih položajih povečuje. Razloge zato lahko pripišemo njihovim lastnostim in sposobnostim. Navedla bom nekaj razlogov za zaposlitev ženske (po mnenju Bengstona, K. Marčela, 1996, str. 80 – 81):

- Uporabiti je treba vse potencialne, tako moške kot ženske, saj je med ženskami se posebej veliko število neodkritih in neuporabljenih
- Boljše odločitve – med odločitvami sprejetimi med moškimi in ženskami, ženske veljajo za boljše, saj iste zadeve gledajo z različnih vidikov in različno ocenjujejo prioritete
- Pomanjkanje kandidatov za visoke položaje – managerske kvalitete imajo tako moški kot ženske, tako da so za zasedanje položajev primerni oboji
- Odločilni kriterij mora biti sposobnost, ne pa spol, saj je število izobraženih in sposobnih žensk zelo veliko
- Delovno ozračje se spreminja – v mešanih skupinah je ozračje veliko bolj sproščeno, prijateljsko in odprto
- Višja ustvarjalnost v mešanih skupinah – moški in ženske imajo različne izkušnje in vrednote, kar ustvari ustvarjalno

6.7. ŽENSK NA VODILNIH POLOŽAJIH NA SVETU

Število žensk na vodilnih položajih je zelo nizko. Pri izračunih statistike uporabljajo različne kriterije pri opredeljevanju poslovnih položajev in zato nekateri upoštevajo kar vse ravni v managementu. Najbolj kritična udeležba sprememb je v najvišjih položajih, saj obstaja raven, ki jo ženske težko presežejo in ji še drugače rečemo stekleni strop (Marčela, 1996, str. 71).

Starejše raziskave kažejo še bolj zaskrbljujoče podatke. Leta 1982 so v raziskavi pod drobnogled vzeli 420 podjetij v devetih evropskih državah. Malo manj kot polovica podjetij nikoli ni imela zaposlene ženske na managerskem položaju, kar tretjina podjetij pa tudi ni nameravala spodbujati žensk k napredovanju na višje položaje. Raziskava je pokazala odstotek žensk v poslovnem svetu:

Nizozemska in Irska 4%, Belgija 7%, Danska manj kot 3%, Francija pa okoli 7%. Leta 1983 naj bi bilo na Japonskem 1754 največjih podjetij, med 160.764 managerji pa je bilo samo 68 žensk, kar predstavlja samo 0,04% v primerjavi s celoto. Leta 1992 je bilo v Veliki Britaniji od 7.103 vrhunskih managerjev le 152 žensk, kar gledano na celoto pomeni 2%.

Povsod v svetu je problem maloštevilnost žensk na najvišjih položajih (Marčela, 1996, str. 71 – 72).

Mednarodna organizacija dela je za leto 1997 izvedla raziskavo, katere rezultati so spodbudni, saj kažejo, da se je delež žensk v poslovnem svetu presenetljivo povečal:

- Nemčija – leta 1976 je bilo na vodilnih položajih 16% žensk, do leta 1989 je naraslo za približno 1%.
- Madžarska – leta 1980 je bilo na vodilnih položajih 16% žensk, do leta 1990 pa se je delež povzpел že na 25%
- Kanada – leta 1970 je bilo na vodilnih položajih 13% žensk, do leta 1990 je delež narasel kar na 4%
- Japonska – leta 1950 je bil na vodilnih položajih le 1% ženskega prebivalstva, do leta 1989 se delež povišana 9%
- Avstralija – leta 1986 je bilo na vodilnih položajih 23% žensk, do leta 1996 pa se delež poviša na 26%
- ZDA – opazna je največja sprememba, delež žensk na vodilnih položajih se iz 16% iz leta 1970, do leta 1992 povzpne kar na 41,5%
- Slovenija – leta 1995 je bil odstotek deleža aktivnih žensk v poklicni skupini zakonodajalk, visokih uradnic in managerk 28%, v poklicni skupini managerk manjših družb pa delež znaša 26%

Veliko manjša udeležba pa je prisotna na vodilnih položajih. Mednarodna organizacija dela je leta 1997 naredila raziskave, ki so prikazale naslednje podatke:

- Nemčija – v 70.000 največjih podjetij najdemo leta 1995 le 1% generalnih direktoric
- Francija – v letu 1990 je bilo na mestih generalnih direktoric v veliki podjetij 13% žensk, kar pa je manj kot leta 1982, ko je delež znašal 15%
- Japonska – leta 1990 je generalnih direktoric 2%
- Velika Britanija – leta 1997 delež generalnih direktoric znaša 2% kar je za 1% manj kot leta 1995
- ZDA – leta 1996 je bilo 2,4% žensk na mestih generalnega direktorja, predsednika in podpredsednika uprave 1,9% najbolj plačanih uradnikov in direktorjev v 500 največjih ameriških podjetjih

- Slovenija – leta 1997 delež direktoric velikih podjetij znaša 7%, delež direktoric srednje velikih podjetij 9% in delež direktoric majhnih podjetij 14%.

Podatki nam prikazujejo, da se število žensk na vodilnih položajih zelo razlikuje od države do države, ampak je iz generalnega stališča še vedno zelo nizko.

7. ZAKLJUČEK

Po ukvarjanju z omenjenimi problematikami in njihovi analizi, se pojavi odkritje, da so posamezne tematike med seboj ne le tesno povezane, temveč dejansko neločljive. Vsako posamezno temo lahko preučujemo na več različnih načinov, z drugačno mero osredotočenosti ter z drugačno teoretično podlago.

Odločila sem se za pregled dilem feminizma s splošnim pregledom večih različnih tematik, kar v temo raziskovanja prinese nov uvid. Ugotovimo lahko namreč, da so te tematike, na videz še tako različne ali celo nasprotujoče ena drugi, dejansko neločljivo povezane, saj tvorijo celotno problematiko feministične teorije. Izbrane in v raziskovalnem delu obravnavane teme znotraj polja feminizma se med sabo povezujejo, dopolnjujejo, druga drugo omogočajo in potrjujejo. Preko teh nekaj izbranih vsebin mi je bil omogočen vpogled v kompleksno globino feministične teorije. Obravnavani pojmi se med seboj dopolnjujejo v vsebini, zgodovinski umeščenosti in okoliščinah, ki botrujejo njihovem razvoju in uveljavitvi. Po obravnavanju zastavljenih hipotez skozi različne poglede in preko različnih pojmov, ki se uporabljajo v feministični teoriji, sem ugotovila, da je bila večina predvidevanj popolnoma pravilna ali pa vsaj v veliki meri pravilna.

Z analizo in preučevanjem že obstoječih virov sem v celoti potrdila hipoteze:

- b) Feministične teorije in študije so pomembno prispevale k spremembi družbenega položaja žensk, njihov vpliv pa se izraža tudi na področju ženske podobe v javnosti in na področju ženske seksualnosti.
- c) Vedno večje število žensk si v današnjem času družino ustvari kasneje (ponavadi po 30. letu), prednost dajejo izobrazbi in izgradnji kariere.
- č) Ženske so za enako opravljeno delo plačane manj kot moški.

Hkrati pa sem delno potrdila tudi hipotezo:

- a) Moški in ženske postajajo vedno bolj enakovredni o čemer med drugim pričča dejstvo, da število žensk na vodilnih položajih in v politiki močno narašča.

Zasedenost vodilnih položajev v družbi je odvisno od države, ki predstavlja predmet preučevanja, mnenje in odnos moških do uspešnih žensk pa se med seboj tudi močno razlikuje. Nekaterim takšen tip ženske ustreza spet drugim ne, zato popoln odgovor na zastavljeno vprašanje ni mogoč.

Vpogled na odnos družbe do spoštovanja enakosti žensk v družbenem življenju predstavljajo različne prioritete in vrednote posameznikov. Če je na lestvici vrednot enakopravnost žensk in trud za njihovo uveljavljanje na visokem mestu, lahko trdimo, da je družba sprejela ženske kot enakovredne akterke družbenega delovanja. Že Charles Fourier je konec 18. stoletja zagovarjal napredno misel, da je status žensk v družbi pomemben pokazatelj družbenega napredka, saj je emancipacija žensk eden izmed temeljnih razlogov splošnega socialnega razvoja. Po njegovem mnenju se lahko novo obdobje v družbi določi sorazmerno z napredkom žensk, ker "se tu, v razmerju ženske do moškega, šibkega do močnega, najbolj očitno prikazuje zmaga človeške narave nad brutalnostjo. Stopnja ženske emancipacije je naravno merilo obče emancipacije" (Okin 1992, str. 8).

Kaj nam torej preostane? Pri preučevanju tematike se vedno znova pojavljajo nova vprašanja, katerim sledijo novi odgovori in alternative, ki pa znova odpirajo druge dileme. Iz stališča raziskovalca se zdi, kot da se vrtimo v krogu, le imena pojmov se s časom spreminjajo. Ena in edina prava rešitev pa se vedno samo za las izmuzne.

8. VIRI IN LITERATURA

8.1. LITERARNI VIRI

- Bock, Gisela (2004) Ženske v evropski zgodovini: od srednjega veka do danes. Ljubljana: Založba / +cf.
- Bryson, Valerie (1992/2003) Feminist Political Theory: An Introduction. Second Edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Butler, Judith (2001) Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete. Ljubljana: ŠKUC
- Foucault Michel (2000) Zgodovina seksualnosti. 1, Volja do Znanja. Ljubljana: ŠKUC
- Jalušič, Vlasta in Antić, G. Milica (1991) Ženske, politike, možnosti: perspektive politike enakih možnosti v srednji in vzhodni Evropi. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Millett, Kate (1970/1999) Sexual Politics. London: Virago.
- Švab, Alenka (1997) Enake ali različne? Teorija in praksa 4(34), 644-53.
- Wollstonecraft, Mary (1993) Zagovor pravic ženske. Ljubljana. Krt.
- Mill, Stuart in Taylor, Harriet (1869/1984) Podrejenost žensk / Zgodnja eseja o zakonu in ločitvi. Ljubljana. Erbežnik
- Woolf, Virginia (1928) Lastna soba. Ljubljana. Šuklje
- Watkins, Susan, Alice; Rueda, Marisa; Rodriguez, Marta (1999) Introducing Feminism
- Bourdieu, Pierre(1998/2002) Moška dominacija. Ljubljana. Štrajn

8.2. SPLETNI VIRI

- <http://sl.wikipedia.org/wiki/Feminizem>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Feminism>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Femininity>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Woman>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Gender_equality
- http://en.wikipedia.org/wiki/Women%27s_rights
- http://en.wikipedia.org/wiki/Feminist_theory
- http://en.wikipedia.org/wiki/Feminist_movement

-http://en.wikipedia.org/wiki/Women%27s_rights

-<http://med.over.net/forum5/read.php?17,692758>

-<http://med.over.net/forum5/read.php?151,9409394>

-<http://med.over.net/forum5/read.php?160,3417052>

-<http://med.over.net/forum5/read.php?151,9137954>

-<http://med.over.net/forum5/read.php?124,7540806>

<http://med.over.net/forum5/read.php?124,8563333><http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=14&cad=rja&uact=8&sqi=2&ved=0CIMBEBYwDQ&url=http%3A%2F%2Fwww.dlib.si%2Fstream%2FURN%3ANBN%3ASI%3ADOC-BUIV0ML7%2Fe66b36c8-d277-4cd7-8f9c-7393ce299393%2FPDF&ei=6ncmU4nwCsPNtQbv5YGwDQ&usg=AFQjCNHCou9KIpHeoSqyepXNyyd8YSOQQQ&sig2=nxpiAEIEBIv7BpZ7vGLACQ&bv=bv.62922401,d.Yms>

-<http://www.delo.si/novice/svet/feminizem-na-zemljevidu-sveta.html>

-<http://med.over.net/forum5/read.php?151,9250694>

-<http://en.wikipedia.org/wiki/Feminism>